

Zaak C-422/23 [Daka]¹

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

10 juli 2023

Verwijzende rechter:

Sąd Najwyższy (Polen)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

3 april 2023

Verzoekende partij:

T.B.

Andere partijen in het geding:

C.B.

D.B.

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Verdeling van een vermogensgemeenschap en verdeling van een nalatenschap

Voorwerp en rechtsgrondslag van het verzoek om een prejudiciële beslissing

Artikel 267 VWEU – Artikel 19, lid 1, VEU, gelezen in samenhang met artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie – Ontbreken van een voorziening in rechte tegen een besluit over de aanwijzing van een rechter zonder diens instemming om voor een bepaalde periode in een jaar zitting te nemen in een andere kamer bevoegd voor een ander soort zaken – Kwestie of een rechterlijke instantie met deelname van een dergelijke rechter, die tevoren niet de

¹ Dit is een fictieve naam, die niet overeenkomt met de werkelijke naam van enige partij in de procedure

mogelijkheid had op te komen tegen het aanwijzingsbesluit, een onafhankelijk, onpartijdig en vooraf bij wet ingesteld gerecht is

Prejudiciële vragen

1) Moet artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU, gelezen in samenhang met artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in een situatie waarin een bepaling van nationaal recht de mogelijkheid biedt om een rechter van een nationale rechterlijke instantie in laatste aanleg (Sąd Najwyższy) bij een discretionair besluit van de president van deze rechterlijke instantie (president van de Sąd Najwyższy) zonder zijn instemming aan te wijzen om voor een bepaalde periode in een jaar zitting te nemen in een andere kamer van die rechterlijke instantie dan die waarin hij gewoonlijk, overeenkomstig zijn kwalificaties en competenties, zitting heeft, en die bevoegd is om kennis te nemen van een ander soort zaken dan hij tot dan toe heeft behandeld, aldus worden uitgelegd dat deze bepaling vereist dat die rechter, om zijn onafhankelijkheid te handhaven, tegen dat besluit een doeltreffende voorziening in rechte kan instellen bij een onafhankelijk en onpartijdig gerecht in een procedure die voldoet aan de vereisten van de artikelen 47 en 48 van het Handvest?

2) Of moet deze bepaling aldus worden uitgelegd dat een rechterlijke instantie in laatste aanleg van een lidstaat (Sąd Najwyższy) waar in een kamer van drie rechters twee rechters zitting hebben die gewoonlijk zitting hebben in een andere kamer van die rechterlijke instantie en zonder hun instemming door de president van die rechterlijke instantie zijn toegewezen aan die eerstgenoemde kamer, die bevoegd is om kennis te nemen van de betrokken zaak, zonder mogelijkheid om tevoren op te komen tegen het aanwijzingsbesluit bij een onpartijdig en onafhankelijk gerecht in een procedure die voldoet aan de vereisten van de artikelen 47 en 48 van het Handvest, geen onafhankelijk en onpartijdig, vooraf bij wet ingesteld gerecht is dat justitiabelen daadwerkelijke rechtsbescherming op de onder het recht van de Europese Unie vallende gebieden verzekert?

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

Artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU, gelezen in samenhang met artikel 47 van het Handvest van de grondrechten; artikel 48 van het Handvest van de grondrechten

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (grondwet van de Republiek Polen): artikel 186, lid 1

Ustawa o Sądzie Najwyższym (wet inzake de Sąd Najwyższy) van 8 december 2017 (hierna: „USN”): artikel 3, artikel 10, lid 1, artikelen 23, 24, 25, artikel 26, lid 1, artikelen 27a en 35

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej - Regulamin Sądu Najwyższego (besluit van de president van de Republiek Polen houdende het reglement van orde van de Sąd Najwyższy van 14 juli 2022: artikel 80, lid 12

Ustawa – Prawo o ustroju sądów powszechnych (wet inzake de organisatie van de gewone rechterlijke instanties) van 27 juli 2001: artikel 22a

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure in het hoofdgeding

- 1 Het cassatieberoep bij de Sąd Najwyższy is ingesteld door T.B., een deelnemer in de procedure, tegen de beschikking van de Sąd Okręgowy w Poznaniu (rechter in eerste aanleg Poznań) van 9 september 2019 in een zaak ingeleid door C.B. met deelname van T.B. en D.B. betreffende de verdeling van een vermogensgemeenschap en de verdeling van een nalatenschap.
- 2 Bij besluit van 2 maart 2023 is een formatie van drie rechters uit de civiele kamer van de Sąd Najwyższy samengesteld om kennis te nemen van dit cassatieberoep, waarvan twee rechters (B.B. en M.P.) rechters van de Sąd Najwyższy zijn die normaliter zitting hebben in de kamer voor arbeids- en socialezekerheidszaken van deze rechterlijke instantie, die bevoegd is voor zaken die sterk verschillen van de onderhavige zaak en van de zaken die onder de bevoegdheid van de civiele kamer vallen.
- 3 De rechter die de functie van president van de Sąd Najwyższy vervult, heeft bij gelijkkluidende besluiten (nr. 25/2023 en nr. 28/2023) van 15 februari 2023 de rechters B.B. en M.P. aangewezen om voor de periode van 1 april 2023 tot en met 30 juni 2023 zitting te nemen in de civiele kamer van de Sąd Najwyższy, zonder dat de betrokken rechters daarmee hebben ingestemd of daarover zijn geraadpleegd. B.B. en M.P. zijn weliswaar toegewezen aan de civiele kamer, maar zij zijn daarna niet (geheel) vrijgesteld van hun rechtsprekende taken in de kamer waarin zij normaliter zitting hebben.
- 4 De belangrijkste rechtsgrondslag voor deze toewijzing is artikel 35, lid 3, USN, dat bepaalt dat een rechter (van de Sąd Najwyższy) door de president van de Sąd Najwyższy kan worden aangewezen om deel te nemen aan de behandeling van een specifieke zaak in een andere kamer en, met instemming van de betrokken rechter, om voor een bepaalde periode zitting te nemen in een andere kamer. Een rechter kan zonder zijn instemming voor een periode van ten hoogste zes maanden in een jaar aan een andere kamer worden toegewezen. Na het verstrijken van de periode waarvoor een rechter aan een andere kamer is toegewezen, voltooit de rechter de behandeling van de zaken die hem in die kamer zijn toegewezen.

- 5 Artikel 35, lid 3, USN bepaalt niet uitdrukkelijk dat het besluit om een rechter aan te wijzen om zitting te nemen in een andere kamer met redenen wordt omkleed. De besluiten waarbij B.B. en M.P. aan de civiele kamer zijn toegewezen, bevatten een dergelijke onderbouwing niet. Uit de media blijkt dat deze besluiten waren ingegeven door het streven naar ondersteuning van het personeel van de civiele kamer, teneinde het aantal voor deze kamer achterstallige hangende zaken te verminderen. De verwijzende rechter is van oordeel dat deze onderbouwing niet ter zake dienend is en dat de achterstand bij de behandeling van de zaken van de civiele kamer van de Sąd Najwyższy in de eerste plaats wordt veroorzaakt door de gevolgen van de zogenoemde hervorming van de rechterlijke macht die in de afgelopen jaren in Polen is doorgevoerd. Volgens de verwijzende rechter is de passende manier om de achterstand van de civiele kamer weg te werken niet de toewijzing van rechters uit andere kamers van de Sąd Najwyższy die in de regel geen civiele zaken behandelen, maar de benoeming van rechters in deze kamer op voordracht van een regelmatig en in overeenstemming met de grondwet samengestelde Krajowa Rada Sądownictwa (nationale raad voor de rechtspraak; hierna: „KRS”).
- 6 Volgens de verwijzende rechter is het in deze zaak van wezenlijk belang dat zowel het besluit tot vaststelling van de samenstelling van de rechtsprekende formatie als het besluit tot toewijzing van B.B. en M.P. aan de civiele kamer van de Sąd Najwyższy is vastgesteld door personen die zijn benoemd tot rechter van de Sąd Najwyższy in dezelfde omstandigheden als in zaak C-487/19, W.Ż. Volgens de rechtspraak zijn gerechtelijke procedures waarbij dergelijke personen zijn betrokken, ongeldig dan wel maken zij inbreuk op het recht van een partij op een eerlijk proces bedoeld in artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Bovendien is het besluit van de KRS waarbij deze personen aan de Poolse president zijn voorgedragen voor benoeming tot rechter bij de Sąd Najwyższy, voor zover hier van belang, door de Naczelny Sąd Administracyjny (hoogste bestuursrechter, Polen) bij (onherroepelijk) arrest van 6 mei 2021, II GOK 2/18, nietig verklaard. Bijgevolg heeft de voltallige civiele kamer van de Sąd Najwyższy bij beschikking van 2 september 2021 het Hof van Justitie prejudiciële vragen gesteld over de gevolgen van die nietigverklaring en de gevolgen van tekortkomingen in de procedures voor de benoeming van deze rechters bij de Sąd Najwyższy. Tot op heden heeft het Hof geen arrest gewezen in zaak C-658/22, die naar aanleiding van deze beschikking is ingeleid.
- 7 In de praktijk heeft het besluit om een rechter toe te wijzen aan een andere kamer van de Sąd Najwyższy in beginsel een discretionair karakter. Noch de USN noch een andere wet bepaalt uitdrukkelijk dat een dergelijk besluit door de rechter wordt getoetst. Aan deze beoordeling wordt niet afgedaan door het feit dat bepaalde rechters die zijn toegewezen aan de civiele kamer, hebben getracht het besluit inzake hun toewijzing bij de KRS te betwisten. Ten eerste is de KRS geen gerecht of rechterlijke autoriteit in enige zin van deze bewoordingen. Ten tweede is de KRS, die is ingericht volgens de ustawa o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (wet tot wijziging van de wet inzake

de Krajowa Rada Sądownictwa en van bepaalde andere wetten) van 8 december 2017, geen onafhankelijk en onpartijdig orgaan, zoals is uiteengezet in de rechtspraak van de Sąd Najwyższy, het Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Korte uiteenzetting van de motivering van de verwijzing

- 8 De twijfels van de verwijzende rechter komen neer op, ten eerste, de vraag of artikel 19, lid 1, tweede alinea van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), gelezen in het licht van artikel 47 van het Handvest van de grondrechten, in een situatie waarin het nationale recht voorziet in de mogelijkheid om een rechter van de Sąd Najwyższy die gewoonlijk zitting heeft in een kamer die bevoegd is voor bepaalde zaken, zonder diens instemming te plaatsen in een kamer van deze rechterlijke instantie die bevoegd is voor andersoortige zaken, aldus moet worden uitgelegd dat het vereiste dat een rechter die is toegewezen aan een andere kamer van de Sąd Najwyższy, om zijn onafhankelijkheid te handhaven, moet beschikken over een doeltreffende voorziening in rechte tegen dit toewijzingsbesluit bij een onafhankelijk en onpartijdig gerecht in een procedure die voldoet aan de vereisten van de artikelen 47 en 48 van het Handvest.
- 9 Ten tweede hebben deze twijfels betrekking op de vraag of een rechterlijke instantie in laatste aanleg (Sąd Najwyższy), waar in een kamer van drie rechters twee rechters zitting hebben die gewoonlijk zitting hebben in een andere kamer, zonder hun instemming door de president van die rechterlijke instantie zijn geplaatst in de kamer van die rechterlijke instantie die bevoegd is voor de behandeling van de betrokken zaak, zonder mogelijkheid om tevoren op te komen tegen het toewijzingsbesluit bij een onpartijdig en onafhankelijk gerecht in een procedure die voldoet aan de vereisten van de artikelen 47 en 48 van het Handvest, in omstandigheden als in deze zaak, een onafhankelijk en onpartijdig, vooraf bij wet ingesteld gerecht is dat justitiabelen daadwerkelijke rechtsbescherming op de onder het recht van de Unie vallende gebieden verzekert.
- 10 Indien het Hof oordeelt dat een rechter die is toegewezen aan een andere kamer dan die waarin hij normaliter zitting heeft, tegen dat besluit een doeltreffende voorziening in rechte moet kunnen instellen bij een onafhankelijk en onpartijdig gerecht in een procedure die voldoet aan de vereisten van de artikelen 47 en 48 van het Handvest van de grondrechten, en dat een formatie van drie rechters van de Sąd Najwyższy waarin twee rechters zitting hebben die zonder hun instemming aan een andere kamer zijn toegewezen zonder dat zij tevoren de mogelijkheid hadden een dergelijke voorziening in te stellen, geen onafhankelijk, onpartijdig en vooraf bij wet ingesteld gerecht is dat justitiabelen effectieve rechtsbescherming verzekert op de onder het recht van de Unie vallende gebieden in de zin van artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU, gelezen in samenhang met artikel 47 van het Handvest, is het cassatieberoep bij een aldus samengestelde kamer niet-

ontvankelijk en moet de president van de civiele kamer van de Sąd Najwyższy de samenstelling van deze kamer dienovereenkomstig wijzigen.

- 11 De onderhavige zaak heeft een tweevoudige band met het Unierecht. Ten eerste is de civiele kamer van de Sąd Najwyższy bevoegd voor zaken waarin vragen rijzen over de uitlegging en de toepassing van het Unierecht. Derhalve moet worden onderzocht of de civiele kamer of haar rechtsprekende formaties, met inbegrip van de rechters die gewoonlijk zitting hebben in andere kamers en bij besluit van de president van de Sąd Najwyższy aan die kamer zijn toegewezen, voldoen aan de vereisten van artikel 19, lid 1, tweede alinea, VEU, hetgeen relevant is voor alle zaken die dergelijke formaties in de civiele kamer zouden moeten behandelen. Ten tweede hebben de besluiten van de president van de Sąd Najwyższy betrekking op rechters van deze rechterlijke instantie die normaliter zitting hebben in de kamer voor arbeids- en socialezekerheidszaken, die bevoegd is voor zaken waarin vragen over de uitlegging en de toepassing van het Unierecht rijzen, zodat moet worden vastgesteld of de in het nationale recht neergelegde en in casu toegepaste mogelijkheid om hen zonder hun instemming aan een andere kamer van de Sąd Najwyższy toe te wijzen, zonder dat deze rechters het recht hebben om beroep in te stellen tegen het besluit inzake hun toewijzing bij een onpartijdig en onafhankelijk gerecht in een procedure die voldoet aan de vereisten van de artikelen 47 en 48 van het Handvest van de grondrechten, afbreuk doet aan hun onafhankelijkheid.
- 12 De verwijzende rechter beroept zich naar analogie op het arrest van het Hof van 6 oktober 2021, W.Ż. (Kamer voor bijzondere controle en publieke zaken van de Sąd Najwyższy – Benoeming) (C-487/19, EU:C:2021:798). Hij merkt op dat de aanwijzing van een rechter van de Sąd Najwyższy, zonder diens instemming, om voor een bepaalde periode zitting te nemen in een andere kamer van deze rechterlijke instantie weliswaar formeel niet de overplaatsing van een rechter naar een andere rechterlijke instantie of naar een andere afdeling van dezelfde rechterlijke instantie is, maar dat de gevolgen ervan bijna even verstrekkend en bijna even ernstig zijn als de gevolgen van een dergelijke overplaatsing. Dit oordeel vindt steun in het feit dat een rechter van een bepaalde kamer die is toegewezen aan een andere kamer van de Sąd Najwyższy ten eerste nog steeds in volle omvang zijn zaken binnen zijn oorspronkelijke kamer moet blijven behandelen en ten tweede zaken van de kamer waaraan hij is toegewezen moet behandelen. Bovendien wordt een dergelijke rechter plotseling geconfronteerd met zaken van andere aard dan hij tot dan toe heeft behandeld en waarvoor hij naar behoren gekwalificeerd en competent is. Een dergelijke toewijzing vormt dus een vergaande belemmering voor de uitoefening van zijn taken door de rechter en het risico van een dergelijke toewijzing kan ten aanzien van de rechter worden gebruikt als middel om hem onder druk te zetten en dus als een middel om hem te disciplineren en om zijn uitspraken te sturen.
- 13 De verwijzende rechter merkt op dat de inhoudelijke verdeling van de zaken over de verschillende kamers van de Sąd Najwyższy geen louter formele en willekeurige kwestie is, maar wordt gerechtvaardigd door het feit dat het

rechtsstelsel van de Staat de grondslag vormt voor verschillende soorten zaken die uiteenlopende kwalificaties en uiteenlopende inhoudelijke voorbereiding vereisen. Een rechter die solliciteert naar het ambt van rechter bij de Sąd Najwyższy, geeft de kamer aan waarin hij zijn ambt wenst uit te oefenen en in de loop van de benoemingsprocedure wordt getoetst of de kwalificaties van de rechter voldoen aan de voorwaarden voor de behandeling van zaken die onder de bevoegdheid van de door hem genoemde kamer vallen. In dat verband is het ook van belang dat justitiabelen er overeenkomstig de norm van het recht op toegang tot een rechter van mogen uitgaan dat hun zaak in het stadium van de nationale rechterlijke instantie in laatste aanleg (Sąd Najwyższy) zal worden behandeld door een rechterlijke instantie die uitsluitend is samengesteld uit rechters die inhoudelijk bevoegd zijn en gekwalificeerd om kennis te nemen van dergelijke zaken, en niet door een rechterlijke instantie die (ook) is samengesteld uit rechters die gewoonlijk andere soorten zaken behandelen.

WERKDOCUMENT